



Sigmund
Freud

Bir Yanılsamanın
Geleceği



Uygarlık
ve Hoşnutsuzlukları

Çeviren
Aziz Yardımlı

idea

SIGMUND FREUD
BİR YANILSAMANIN GELECEĞİ •
UYGARLIK VE HOŞNUTSUZLUKLARI

SIGMUND FREUD

*Bir Yanılsamanın
Geleceği
&
Uygarlık ve
Hoşnutsuzlukları*

Çeviren
Aziz Yardımlı

idea • istanbul

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
www.ideayayınevi.com / iletisim@ideayayınevi.com
Bu çeviriler için © AZİZ YARDIMLI 2000-2016

SIGMUND FREUD
Bir Yanılsamanın Geleceği
Die Zukunft einer Illusion (1927)
Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları
Das Unbehagen in der Kultur (1930)
Birinci Basım 2000
Üçüncü Basım 2016

*Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü
İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın
yeniden üretilemez.*

ISBN 978 975 397 079 2

İçindekiler

BİR YANILSAMANIN GELECEĞİ —	7
UYGARLIK VE HOŞNUTSUZLUKLARI —	57

EKLER

Arkasöz: Uygarlık ve Yazgısı —	129
Çözümlmeler/Aziz Yardımlı —	135
Sözlük —	147
Dizin —	150

BİR YANILSAMANIN GELECEĞİ
(1927)

JAMES STRACHEY'İN NOTU

DIE ZUKUNFT EINER ILLUSION

(A) ALMANCA YAYIMLAR

- 1927 Leipzig, Viyana ve Zürih: Internationaler Psychoanalytischer Verlag. S. 91.
1928 2'nci yayım. Aynı yayınevi. (Değişiklik yok.) S. 91.
1928 *Gesammelte Schriften*, **11**, 411-66.
1948 *Gesammelte Werke*, **14**, 325-80.

(B) İNGİLİZCE ÇEVİRİLER

The Future of an Illusion

- 1928 Londra: Hogarth Press ve Institute of Psycho-Analysis. S. 98. (Çeviren: W. D. Robson-Scott.)

Bu çalışma 1927 baharında başladı, Eylülde tamamlandı ve aynı yılın Kasım ayında yayımlandı.

Freud *Özyaşamöyküsel İnceleme*'sine 1935'te eklediği "Postscript"te son on yıl sırasında yazılarında ortaya çıkan "önemli bir değişim"den söz etti. "Doğal bilimler, tıp ve ruhsağaltım üzerinden geçen uzun bir *détour* yaptıktan sonra," diyordu, "ilgim beni çok önceden büyülemiş olan kültürel sorunlara geri döndü. Gençliğimde düşünmek için yeterince yaşlı değildim" (*Standard Ed.* **20**, 72). Hiç kuşkusuz arada geçen yıllarda bu sorunlara pekçok kez dokundu — özellikle *Totem ve Tabu*'da (1912-13);¹ ama yaşamının geri kalanı boyunca büyük kaygısı olacak olan incelemeler dizisi üzerinde çalışmaya ilk olarak *Bir Yanılsamanın Geleceği* ile başladı. Bunların en önemlileri arasında bu çalışmanın doğrudan ardılı olan *Uygurluk ve Hoşnutsuzlukları* (1930a), *Yeni Giriş Dersleri*'nin (1933a) sonuncusunu oluşturan yaşam felsefeleri tartışması, *Niçin Savaş?* (1933b), Freud'un Einstein'a açık mektubu, ve son olarak üzerinde 1934'ten sonra çalışmaya başladığı *Musa ve Tektanrıcılık* (1939a) bulunur.

¹[Din sorununa yayımlanmış en erken yaklaşımı "Saplantılı Eylemler ve Dinsel Kılımlar" (1907b) üzerine denemesindeydi.]

Freud'un bu çalışmasındaki "Kültür ve uygarlığı ayırdetmeyi küçümşüyorum" kesin bildirimini ve "Niçin Savaş?" başlıklı çalışmasının sonlarında doğru benzer bir gözlem karşısında, Almanca '*Kultur*' sözcüğünün doğru çevirisini ilgilendiren usandırıcı sorunları ele almak gereksiz görünür. İngilizce'de genellikle ad için "*civilization*" ve sıfat için "*cultural*" sözcükleri kullanıldı.²

²[Freud'un '*Zivilisation*'dan ayırdetmeyi önemsemediğini söylediği (I.3) '*Kultur*' sözcüğü İngilizce çeviride 'civilization/uygarlık' ile karşılanır. *Uygarlık* ve *barbarlık* karşıtlığı ve *Kültür* ve *Doğa* arasındaki karşıtlık bu iki kavramın ayrımını görmeyi kolaylaştırabilir. Anlamlar hiç kuşkusuz eşit değildir. Ama Freud bu çalışmasında yalnızca uygarlık ya da yalnızca kültür sorunlarını ele almaz. İkisini de inceler. Ek olarak, "uygarlık" kavramının "yalnızca Doğa koşullarının" üzerine yükselmekten *daha* yüksek olduğunu, Tinin kendini güzel sanatlar, moral değer ve bilimlerde bildiren gerçek karakterini anlattığını düşünebiliriz. Doğanın üstünde ve üzerinde insan yapımı olan *herşey kültür* iken, *uygarlık* ise güzel, iyi ve gerçek olana bağlıdır. Bu son terimlerin her birinin karşıtı *kültür* başlığı altına alınabilirken, *uygarlığın* çirkin, kötü ve yanlış olana bağlanmasına yüzeysel düşünce bile karşı çıkar. Teknik olarak "barbar bir uygarlık"tan, ya da çirkinin güzelliğinden, kötünün iyiliğinden vb. söz edilebilir, ama bu düşüncenin usdışı olma pozuna girmesini ve sözde postmodern bakış açısına geçmesini gerektirir. — A.Y.]

BİR YANILSAMANIN GELECEĞİ

I

I. 1. Kişi belirli bir kültürün içerisinde uzunca bir süre yaşadığı ve sık sık hangi kökenlerden ve nasıl gelişmiş olduğunu araştırmaya çalıştığı zaman, bakışını bir kez de öte yöne çevirerek bu kültürü bundan böyle hangi yazgının beklediğini ve hangi dönüşümlerin içinden geçmeye belirlendiğini sorma kışkırtmasına kapılır. Ama çok geçmeden böyle bir araştırmanın değerinin daha baştan çeşitli etmenler tarafından düşürüldüğünü görür. Herşeyden önce, insan etkinliğini tam açılımı içinde araştırabilecek çok az sayıda insan olduğu için. Pekçok insan için kendini yalnızca bir ya da birkaç alana sınırlamak zorunlu olmuştur; ama kişinin geçmiş ve şimdi üzerine bilgisi ne denli az ise, gelecek üzerine yargısı da kaçınılmaz olarak o denli güvenilmez olacaktır. Dahası, tam olarak böyle bir yargı durumunda bireyin kendi öznel beklentileri değerlendirmesi güç bir rol oynar; bunlar kendilerini onun kendi deneyimindeki bütünüyle kişisel etmenlere bağımlı olarak gösterirler, ve yaşama karşı ona huyu, başarıları ya da başarısızlıkları tarafından dayatılan tutumundaki iyimserliğin azlığına ya da çokluğuna göre değişirler. Sonunda, genel olarak insanların şimdilerini bir bakıma içeriğini değerlendirmeyi başaramadan saflık içinde yaşamaları gibi dikkate değer bir olgu kendini gösterir; ilkin kendilerini ondan biraz uzaklaştırmaları, e.d. şimdilerini geçmiş yapımları gerekir, öyle ki orada geleceğin yargılanması için bir destek noktası kazanabilsinler.

I. 2. Öyleyse kim kültürümüzün olası geleceği üzerine bir görüş bildirme hevesine yenik düşerse, kendine az önce belirttiğim güçlükleri ve bütünüyle genel olarak her tür peygamberliğe eşlik eden belirsizliği anımsatması bütünüyle yerinde olacaktır. Benim için bunun sonucu aşırı büyük bir görevin önünden hemen geri çekilmek ve şeylerin büyük bütünündeki yerini saptar saptamaz şimdiye dek dikkatimi çekmiş olan küçük bir bölgeyi araştırmak olacaktır.

I. 3. İnsan Kültürü — ki bununla insan yaşamının kendini hayvanal koşullarının üzerine yükseltmesini ve hayvanların yaşamından ayırdetmesini sağlayan herşeyi demek istiyorum, ve Kültür ve Uygarlığı ayırdetmeyi önemsemiyorum — bildiğimiz gibi gözlemciye iki yan sunar. Bir yandan doğanın kuvvetlerine egemen olabilmek ve insan

gereksinimlerinin doymu uğruna sunduğu gönenci ele geçirebilmek için insanların kazanmış oldukları tüm bilgi ve yeteneği, ve öte yandan insanların birbirleri ile ilişkilerini ve özellikle eldeki gönencin dağılmasını ayarlayabilmek için zorunlu olan tüm düzenlemeleri kapsar. Kültürün iki eğilimi birbirinden bağımsız değildir; ilk olarak, çünkü insanların karşılıklı ilişkileri varolan gönencin olanaklı kıldığı içgüdüsel doyumun düzeyi tarafından derinden etkilenir; ikinci olarak, çünkü bireysel insanın kendisi onun iş gücünden yararlanan ya da onu eşeyssel bir nesne olarak alan bir başkasının karşısına bir mal ilişkisi içinde çıkabilir; üçüncüsü, çünkü gizil olarak her bir birey bir kültür düşmanıdır, gerçi uygarlığın bir evrensel insan çıkarı olması gerekse de.¹ Belirtmeye değer ki, insanlar yalıtılmışlık içinde varolma konusunda ne denli az başarılı olabilseler de, kültürün onlardan bir topluluk yaşamını olanaklı kılabilmek için beklediği özverileri ağır bir baskı olarak duyarlar. Böylece kültürün bireye karşı savunulması gerekir, ve düzenlemeleri, kurumları ve buyrukları bu göreve hizmet etmeye yöneliktir; bunlar yalnızca gönencin belli bir dağılımını sağlamayı değil ama bu dağılımı sürdürmeyi de amaçlarlar; aslında, insanların düşmanca dürtülerine karşı doğa üzerinde egemenliğe ve gönencin üretilmesine katkıda bulunan herşeyi korumaları gerekir. İnsan yaratıları kolayca yokedilir, ve onları yapmış olan bilim ve uygulayimbilim onların yokedilişi için de uygulanabilir.

I. 4. Böylece kişi kültürün güç ve zorlama araçlarına iyeliği nasıl elde edeceğini anlayan bir azınlığın direnç gösteren bir çoğunluk üzerine dayattığı birşey olduğu izlenimini edinir. Hiç kuşkusuz, bu güçlüklerin kültürün kendi özüne bağlı olmadıklarını, ama şimdide dek gelişmiş olan kültür biçimlerinin eksiklikleri tarafından koşullandırıldıklarını varsaymak doğaldır. Ve gerçekte bu eksiklikleri göstermek güç değildir. İnsanlık doğa üzerindeki denetiminde sürekli ilerlemeler yapmışken ve daha büyüklerini yapmayı bekleyebilirken, insan sorunlarının yönetiminde benzer bir ilerlemenin yapılmış olduğu güvenle ileri sürülemez; ve büyük bir olasılıkla şimdi olduğu gibi tüm çağlarda birçok insan kendilerine kültürün kazanmış olduğu çok az şeyin gerçekten de bütününde savunmaya değer olup olmadığını sormuştur. Düşünülebilir ki, insan ilişkilerinin zora başvurmaktan ve içgüdüleri basturmaktan vazgeçen ve böylece kültüre bağlı doyumsuzluk kaynaklarını kaldıran bir yeniden düzenlenmesi olanaklı olmalıdır, öyle ki insanlar iç geçimsizlik tarafından rahatsız edilmeksizin kendilerini gönencin ve ona bağlı hazın kazanımına verebilsinler.

I. 5. Bu altın çağ olacaktır, ama böyle bir durumun edimselleşmesinin

¹[Bireysel insanların uygarlığa düşmanlıkları bu çalışmanın ilk bölümlerinde büyük bir rol oynar. Freud iki yıl sonra *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları*'nda (1930a) konuyu yeniden ele aldı ve daha tam olarak tartıştı.]

olanaklı olup olmadığı sorusu doğar. Tersine, öyle görünür ki her kültür zor üzerine ve içgüdüden vazgeçme üzerine kurulmalıdır; ve kesin görünen şey, eğer zor bir kez sona erecek olursa, insanların çoğunluğunun yeni gönenç kazanımı için gereksindikleri emek verimliliğini üstlenmeye bile hazır olmadıklarıdır. Sanırım tüm insanlarda yokedici ve dolayısıyla karşı-toplumsal ve karşı-kültürel eğilimler bulunduğu, ve büyük bir sayıda insan durumunda bunların onların insan toplumdaki davranışlarını belirlemeye yetecek denli güçlü oldukları olgusunu dikkate almak gerekir.

I. 6. Bu ruhbilimsel olgu insan kültürünü yargılamak için belirleyici bir önem taşır. İlk bakışta kültürün özünün gönenç kazanımı amacıyla doğayı denetlemeye yattığı ve ona gözdağı veren tehlikelerin o gönenç insanlar arasında uygun bir dağıtımı yoluyla ortadan kaldırılabileceği düşünülebilirken, şimdi öyle görünür ki vurgu özdeksel olandan ruhsal olana kaymıştır. Belirleyici soru insanlara dayatılan içgüdüsel özverilerin yükünü azaltmanın, insanları zorunlu olarak geriye kalanlar ile uzlaştırmanın ve onlara yitirdiklerinin karşılığını vermenin olanaklı olup olmadığı ve ne düzeye dek olanaklı olduğudur. Kitlenin bir azınlık tarafından denetimi olmaksızın yapmak kültür işinde zorlamayı bir yana atmak denli olanaksızdır, çünkü tembel ve bilgisiz olan kitleler içgüdüsel vazgeçişten hoşlanmazlar, kaçınılmazlığına usamlama yoluyla inandırılmaları olanaksızdır; ve onu oluşturan bireyler başıboşluklarında birbirlerine engel olmazlar. Ancak kendilerini kitlelere örnek gösterebilen ve onlar tarafından önderler olarak tanınan bireylerin etkisi yoluyla işleri yerine getirmeye ve kültürün varoluşuna dayanak olan vazgeçmeleri kabul etmeye götürülebilirler. Eğer bu önderler yaşam zorunlukları üzerine daha yüksek bilgileri olan ve kendilerini içgüdüsel dileklerine egemen olma noktasına yükseltmiş kimseler ise, işler yolundadır. Ama onlar için etkilerini yitirmeme amacıyla kitleye kitlenin onlara olduğundan daha çok boyun eğmeleri tehlikesi vardır, ve bu nedenle güç araçlarını kendi ellerinde tutarak kitleden bağımsız olmaları zorunlu görünür. Kısaca toparlarsak, kültürün düzenlemelelerinin ancak belli bir zorlama düzeyi yoluyla sürdürülebilmesi olgusundan sorumlu olan iki yaygın insan özelliği vardır: İnsanların çalışmaya kendiliğinden istekli olmamaları, ve tutkularına karşı usamlamaların etkili olmaması.

I. 7. Bu önesürümlere karşı çıkılacağını biliyorum. Denecektir ki, insan kitlelerinin burada betimlenen ve zorlamanın kültür işinde vazgeçilemezliğini tanıtlaması gereken karakterinin kendisi yalnızca kültürel düzenlemelerdeki bozuklukların sonucudur, ve bunlar insanların öfkeli, kinci, söz dinlemez olmalarına neden olan etmenlerdir. Sevecenlik içinde yetiştirilmiş, düşünceye yüksek değer vermeleri gerektiği öğretilmiş, kültürün yararlarını erkenden tanımış olan yeni kuşaklar

ona karşı değişik bir tutum göstereceklerdir; onu kendilerinin bir iye-liği olarak duyumsayacaklar ve onun sakinimi için gereken çalışma ve içgüdüsel doyum açısından onun uğruna özverilerde bulunmaya hazır olacaklardır. Zor olmaksızın yapabilecekler ve önderlerinden çok az ayrı olacaklardır. Eğer şimdiye dek hiçbir kültür böyle nitelikli insan kitlelerini üretmeyi başaramadıysa, bunun nedeni hiçbir kültürün özellikle çocukluktan başlamak üzere insanları bu yolda etkileyecek düzenleme-leri geliştirmemiş olmasıdır.

I. 8. Genel olarak, ya da her ne olursa olsun şimdilik, doğa üzerin-deki denetimimizin bugünkü evresinde, böyle kültürel düzenlemeleri getirmenin olanaklı olup olmadığından şüku duyulabilir; gelecek kuşakların eğitimcileri olarak davranacak üstün, yolundan dönmez ve çıkar gütmeyen çok sayıda önderin nereden geleceği sorulabilir; ve bu niyetlerin yerine getirilmesine dek kaçınılmaz olarak gerekecek olağanüstü büyük zorlama miktarını düşünmek ürkütücü olabilir. Bu tasarın büyüklüğü ve insan kültürünün geleceği için önemi tartışma götürmez. Sağlam bir zemine, insanın en son yönleri erken çocukluk deneyimleri tarafından belirlenen çok çeşitli içgüdüsel yatkinlikler ile donatılı olduğu biçimindeki ruhbilimsel kavrayış üzerine dayanır. Ama insanın eğitilebilirlik yeteneğinin sınırları da aynı nedenle böyle bir kültürel dönüşümün etkililiğine kısıtlamalar getirir. Değişik bir kültürel çevrenin insan kitlelerinin insan sorunlarının yönetimini böylesine güçleştiren iki özelliğini ortadan kaldırmasının olanaklı olup olmadığı ve ne düzeye dek olanaklı olduğu sorgulanabilir. Deney henüz yapılmış değildir. Büyük bir olasılıkla, insanlığın belli bir yüzdesi — hastalıklı bir yatkinlikten ya da bir içgüdüsel güç aşırısından ötürü — her zaman toplum-dışı kalacaktır; ama eğer yalnızca bugün kültür-düşmanı çoğun-luğu bir azınlığa indirgemek olanaklı olsaydı, büyük birşey, belki de başarılabilmesi olanaklı herşey başarılmış olurdu.

I. 9. Araştırmam için öngörülen çizgiden çok fazla uzaklaştığım izle-nimini yaratmayı istemiyorum. Bu nedenle Avrupa ve Asya arasında uzanan engin ülkede ilerlemekte olan büyük kültürel deney üzerine yargıda bulunma gibi en küçük bir niyetimin olmadığı konusunda kesin bir inanca vermeliyim.² Gerçekleştirilebilirliği konusunda karar vermek için, uygulanan yöntemlerin uygunluklarını sınamak için ya da niyet ve yerine getirme arasındaki kaçınılmaz uçurumun genişliğini ölçmek için ne olgulara ilişkin bilgim ne de yeteneğim var. Orada hazırlanmakta olan tamamlanmış olmadığı için, gereçleri bizim çoktandır sağlamlaş-mış kültürümüz tarafından sağlanan bir irdelemeden kaçır.

²[Bununla birlikte, bkz. *Uyarlık ve Hoşnutsuzlukları* (1930a), Bölüm V, ve *Niçin Savaş?*'ta (1930b) iki noktada ve *Yeni Giriş Dersleri*'nin (1933) sonuncusunda uzun bir tartışma.]

II

II. 1. Gözümüze çarpmadan ekonomik alandan ruhbilimsel alana kaydık. Başlangıçta kültür kazanımlarını elde bulunan gönençte ve bunun dağılımı için düzenlemelerde aramaya itildik. Ama her kültürün emek üzerindeki zorlama ve içgüdüden vazgeçme üzerine dayandığının ve bu nedenle kaçınılmaz olarak bu istemlerden etkilenenlerin karşılığına yol açtığı kavranması ile, kültürün özsel olarak ya da yalnızca gönençin kendisinden ve onu elde etme araçlarından ve dağıtım için düzenlemelerden oluşamayacağı açığa çıkmıştır. Çünkü bunlar kültüre katılanların başkaldırılarından ve yokedicilik düşkülerinden gelen gözdağı altındadır. Gönençin yanısıra, şimdi kültürün savunusunda hizmet edebilecek araçlar da ortaya çıkar — zor araçları ve insanları kültür ile uzlaştırmayı ve özverilerinin karşılığını görmelerini sağlaması gereken başka araçlar. Ama bu sonuncular kültürün ruhsal kazanımı [*der seelische Besitz der Kultur*] olarak betimlenebilirler.

II. 2. Biçimdeş bir terminoloji uğruna, bir içgüdü'nün doyurulmaması olgusunu Durdurma (*Versagung*) olarak, bu durdurulmanın yerleşmesini sağlayan düzenlemeyi Yasaklama (*Verbot*) olarak, ve yasaklama tarafından yaratılan durumu Yoksunluk (*Entbehrung*) olarak adlandıracağız. Bundan sonraki ilk adım herkesi ilgilendiren yoksunluklar ile herkesi değil ama yalnızca kümeleri, sınıfları ya da giderek bireyleri ilgilendiren yoksunluklar arasında ayırım yapmaktır. Birinciler en eski olanlardır; onları ortaya çıkaran yasaklamalar ile birlikte, kültür sayıları bilinmeyen binlerce yıl önce hayvansal ilksel durumdan kopmaya başladı. Hayretle gördüğümüz gibi, bu yoksunluklar bugün de etkilidir ve bugün de kültür düşmanlığının çekirdeğini oluştururlar. Onların sıkıntısını çeken içgüdüsel dilekler her çocuk ile birlikte yeniden doğarlar; bir insanlar sınıfı, sinirceliler vardır ki, bu durdurmalara daha şimdiden toplum-dışı davranışlar ile tepki gösterirler. Bu içgüdüsel dilekler arasında ensest, yamyamlık ve öldürme isteği vardır. Reddedilmeleri konusunda herkesin anlaştığı dilekleri ve kültürümüzde izin verilmeleri mi yoksa durdurulmaları mı gerektiği konusunda öylesine ateşli çekişmelere konu olan başkalarını yanyana koymak tuhaf görünür; ama ruhbilimsel olarak bunu yapmak doğrudur. Kültürün bu en eski içgüdüsel dileklere karşı tutumu hiçbir biçimde eşit değildir, ve yalnızca yamyamlık herkes tarafından kınanıyor olarak ve ruhçözümsel olmayan irdelemeye bütünüyle yenilmiş olarak görünür; ensest dileklerinin